

BIOLOGIYA DARSLARIDA O'QUVCHILARDA TABIAT VA UNI ASRASHGA BO'LGAN E'TIBORNI RIVOJLANTIRISH

Rasulova Xursanoy Dilmurod qizi

Farg'ona IIV Akademik litseyi biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada maktab biologiya darslarida o'quvchi yoshlarda tabiatni asrash va uni rivojlantirish borasida so'z boradi.*

Kalit so'lar: *Biologiya, tabiat, ekskursiya, ekotizm, atrof,-muhit, tibbiyot, biologic ta'lim, maktab.*

Bugungi kunda rivojlanayotgan umumiy o'rta ta'lim tizimida biologiya fani o'qituvchilarini tayyorlash muammosi ta'lim miqyosida dolzarb hisoblanadi. Biologiyaning rivojlanishi va uning yutuqlarini jamiyat hayotiga tatbiq etilmoqda. Binobarin, maktabda biologik ta'limning ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Yosh mutaxassisni tayyorlash jarayonida o'quvchi o'qituvchining bevosita rahbarligida, ta'lim mazmuni, metodlari, vositalari va shakllari yordamida organik olamning qonuniyatlari, hodisa va voqealarning mohiyati, o'ziga xos xususiyatlarini o'rganadi va bilim, ko'nikma hamda malakalarni egallaydi. Bundan ko'rinib turibdiki, o'quvchilar uchun o'quv jarayoni bilish jarayoni, uning faoliyati esa bilish faoliyatidir. O'qituvchi ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etadi, boshqaradi, nazorat qiladi, baholaydi va o'qitishdan ko'zda tutilgan ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarni amalga oshirish orqali shaxsning har tomonlama rivojlanishiga zamin yaratadi. O'qituvchi uchun ta'lim jarayoni o'quvchilarning faoliyati bilan uzviy bog'langan va mazkur jarayonni tahlil qiladigan, umumlashtirib, tegishli hollarda o'zgartirishlar kiritadigan ish jarayoni, kasbiy pedagogik faoliyati sanaladi. Darsda o'quvchilarning bilish faoliyati va o'qituvchining pedagogik faoliyati bir-biriga uyg'un ravishda tashkil etilgandagina o'qitishdan ko'zda tutilgan maqsadlarga erishish mumkin. O'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish dars strukturasi asosini tashkil etadi. Shu sababli bu masalani chuqurroq o'rganish maqsadga muvofiq.

Tabiat biologiya darslarida o'qitiladigan muhim mavzu bo'lib, u o'quvchilarga ekotizimlarning murakkab muvozanati, biologik xilma-xillik va tirik organizmlarning o'zaro bog'liqligini tushunishga yordam beradi. Tabiatni o'rganish o'quvchilarga tabiatning go'zalligi va murakkabligini qadrlash, shuningdek, tabiatni muhofaza qilish va atrof-muhit muammolarini o'rganish imkonini beradi. Bu tanqidiy fikrlashni rag'batlantiradi va sayyoramiz oldidagi mas'uliyat hissini rivojlantirishga yordam beradi. Umuman olganda, biologiya darslarida tabiatni o'rganish o'quvchilarda atrof-muhitni chuqurroq tushunish va qadrlashni rivojlantirish uchun juda muhimdir.

Tabiatni asrab-avaylash biologiya o'qitishning asosiy yo'nalishi hisoblanadi. Biologiya o'qituvchilari tabiatni muhofaza qilish, barqarorlik va atrof-muhitni

muhofaza qilish bo'yicha munozaralar va darslarni o'z ichiga olgan holda, o'quvchilarda tabiiy dunyoni saqlash uchun mas'uliyat hissini uyg'otishi mumkin. Buni ekotizimlarni kuzatish bo'yicha ekskursiyalar, inson faoliyatining atrof-muhitga ta'sirini ko'rsatadigan amaliy tajribalar, biologik xilma-xillikning ahamiyati va yashash joylarini yo'q qilish oqibatlarini haqida suhbatlar kabi tadbirlar orqali amalga oshirish mumkin. Bundan tashqari, o'qituvchilar talabalarni tabiatni muhofaza qilish bo'yicha mahalliy harakatlarda qatnashishga undashlari mumkin, masalan, tozalash kampaniyalarida qatnashish yoki yovvoyi tabiat qo'riqxonalarida ko'ngillilik qilish. Biologiya ta'limida tabiatni asrab-avaylash muhimligini ta'kidlash orqali o'quvchilarda atrof-muhit barqarorligiga umrbod sadoqatli bo'lishlari mumkin.

Biologiya darslarida o'quvchilarda tabiat va uni asrashga bo'lgan e'tiborni rivojlantirishning muhim ahamiyati mavjud. Tabiat bilan bog'liq ma'lumotlarni o'rganish va uni asrashga qiziqishni oshirish, o'quvchilarni tabiiy sayohatlar, ekologik faoliyatlar va biologik tadqiqotlarga qiziqishni oshirishga yordam beradi. O'quvchilar tabiat haqida ko'proq ma'lumotga ega bo'lib, ulardagi e'tibor va hissiyotlarni rivojlantirish uchun biologiya darslarida turli maktab vositalari va texnikalaridan foydalanilishi mumkin. Misol uchun, mikroskop bilan mikro-organizmlar va bitkilar haqida ko'proq tushunishingiz mumkin bo'ladi. Biologiya darslarida laboratoriya ishlariga ham aloqa qo'yilishi kerak. O'quvchilar laboratoriyada elon qilingan vaziyatlarda biologik protsesslarni ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu ularga obrazdan foydalanib, muammolar yechilgandan so'ng natijalarni taqqoslash imkonini beradi.

Shuningdek, dars davomida o'quvchilar tabiatning davlatlarga keng tarqalgan ta'sirini ham tushunishlari kerak. Bu ularga tabiatga e'tibor qaratadigan va uning himoyasiga qiziqishni oshiradigan maqsadli tabiiyot va atrof-muhit muammolarini tushunishga yordam beradi. Bunday bilimlar o'quvchilarning ekologik fikrlarini rivojlantiradi va ularni tabiatni muhofaza qilishga qiziqishni oshiradi. Biologiya darslarida tabiat va uni asrashga bo'lgan e'tibor rivojlantirish, o'quvchilarning ilmiy tadqiqotlarga qiziqishi uchun ham muhimdir. O'quvchilar biologiya fanining nazariy asoslari va sinovlari orqali o'zlashtirgan o'rganishlarini amaliyotda mustahkamlashlari, shuningdek, biologik tadqiqotlarni olib borish uchun zarur bo'lgan malaka va ko'nikmalarni rivojlantiradi. Jumladan, biologiya darslarida tabiat va uni asrashga bo'lgan e'tiborni rivojlantirish, o'quvchilarni tabiiy olg'a va ekosistemalar bilan bog'liq mavzular bilan yaqinroq tanishtiradi. Bu ularga tabiatning ahamiyati haqida tushunchalar beradi va ularni tabiiy olg'a muhofazasi va biologik tadqiqotlar bilan shug'ullanishga qiziqishni oshiradi.

Biologiya darslarida o'quvchilarning tabiatga va uni asrashga bo'lgan e'tiborini rivojlantirishga turli strategiyalar yordamida erishish mumkin. Bu yerda bir nechta takliflar mavjud:

1. Amaliy tajribalar: O'quvchilarga tabiat bilan bevosita shug'ullanish imkonini beruvchi ekskursiyalarni yoki ochiq havoda mashg'ulotlarni tashkil qiling. Bu mahalliy

bog'larga, botanika bog'lariga yoki qo'riqxonalariga tashrif buyurishni o'z ichiga olishi mumkin. Talabalarni atrof-dagi biologik xilma-xillikni kuzatish va qadrlashga undash.

2. Amaliy loyihalar: O'quvchilarni tabiatni muhofaza qilish bo'yicha haqiqiy harakatlarga jalb qiladigan loyihalarni tayinlang. Masalan, ular maktab bog'ida yovvoyi tabiatning mini muhitini yaratishi yoki yo'qolib borayotgan turlar haqida xabardorlikni oshirish uchun plakatlar yaratishi mumkin.

3. Mehmon ma'ruzachilar: Atrof-muhitni muhofaza qilish tashkilotlari yoki mahalliy tabiatni muhofaza qilish bo'yicha mutaxassislarini sinfga taklif qiling. Ular tabiatni asrash muhimligi haqida o'z tajribalari, bilimlari va tushunchalari bilan o'rtoqlashishlari mumkin.

4. Munozaralar va bahslar: Talabalarni dolzarb ekologik muammolar va ularning tabiatga ta'siri haqida munozaralarga jalb qiling. Turli istiqbollar va potentsial yechimlarni o'rganadigan bahslarni rag'batlantiring.

5. Multimedia resurslari: Tabiatning go'zalligi va nozikligini namoyish qilish uchun videolar, hujjatli filmlar va interaktiv veb-saytlar kabi multimedia resurslaridan foydalaning. Bu manbalar o'quvchilarda tabiat olam bilan chuqurroq bog'lanish va qadrlashni rivojlantirishga yordam beradi.

6. Loyihaga asoslangan ta'lim: Talabalarga atrof-muhit muammolarini tadqiq qilish, tahlil qilish va yechimlarni taklif qilish imkonini beruvchi loyihaga asoslangan o'quv faoliyatini birlashtiring. Ushbu amaliy yondashuv tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

7. Rol o'ynash va simulyatsiyalar: Tabiatni muhofaza qilish bilan bog'liq real stsenariylarni taqlid qiluvchi rolli o'yinlar yoki simulyatsiyalarni tashkil qiling. Bu talabalarga tabiatni muhofaza qilishning murakkabliklarini va ekologlar duch keladigan muammolarni tushunishga yordam beradi.

Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali biologiya darslari o'quvchilarda tabiatga chinakam qiziqish uyg'otishi va uni asrab-avaylash tarafdorlariga aylanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. Toshkent, "O'zbekiston".

2. Internet ma'lumotlari.

3. Saloydinov, S. Q. (2021). Paxta tozalash zavodlarida energiya sarfini kamaytirishning texnik-iqtisodiy mexanizmini yaratish. "Academic research in educational sciences", 2(9), 886-889. <https://doi.org/10.24412/2181-1385-2021-9-886-889>

4. Saloydinov, S. Q. (2021). Creation of feasibility studies to reduce energy costs in ginneries. "Згатами^ и щциум", 9(88), 147-149.

5. Салойдинов, С. К. (2021). Образовательные кредиты в усье^сгаНе.
"ЗКоНоМфл<a и ^иум", 12(91), 470-472.